

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

1. บทนำ

อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 24 ของประเทศไทยโดยได้ถูกประกาศจัดตั้งในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 98 ตอนที่ 57 ลงวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2524 ครอบคลุมบริเวณที่ดินป่าดอยสุเทพในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลแม่แรม ตำบลแม่สลา ตำบลตอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านปาง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง และตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 162.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 100,662.50 ไร่ ต่อมาพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ได้ถูกประกาศขยายในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 99 ตอนที่ 137 ลงวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2525 โดยมีพื้นที่เพิ่มขึ้นอีกประมาณ 100 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 62,500 ไร่ ครอบคลุมท้องที่ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง และตำบลแม่แรม ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย มีพื้นที่ถึงประมาณ 262.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 163,162.50 ไร่ โดยแยกพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่อยู่ในอำเภอแม่แตง พื้นที่ประมาณ 56.50 ตารางกิโลเมตร หรือ 35,118.79 ไร่ และส่วนที่อยู่ในอำเภอแม่ริม อำเภอหางดง และอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ประมาณ 206 ตารางกิโลเมตรหรือ 128,043.71 ไร่

การประกาศจัดตั้งป่าดอยสุเทพในบริเวณดังกล่าวข้างต้นให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้นมีเหตุผลที่ว่า พื้นที่ดังกล่าวมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีค่า เช่น ป่าไม้ ของป่า สัตว์ป่า นานาชนิดกับเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร อีกทั้งมีธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง เช่น ยอดดอยปุย จึงสมควรกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากร

ธรรมชาติและสภาพธรรมชาตินั้นให้คงอยู่เช่นเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพไปเพื่อประโยชน์ในการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน เพื่อการศึกษาค้นคว้า และเพื่ออำนวยความสะดวกแก่รัฐและประชาชนตลอดไป

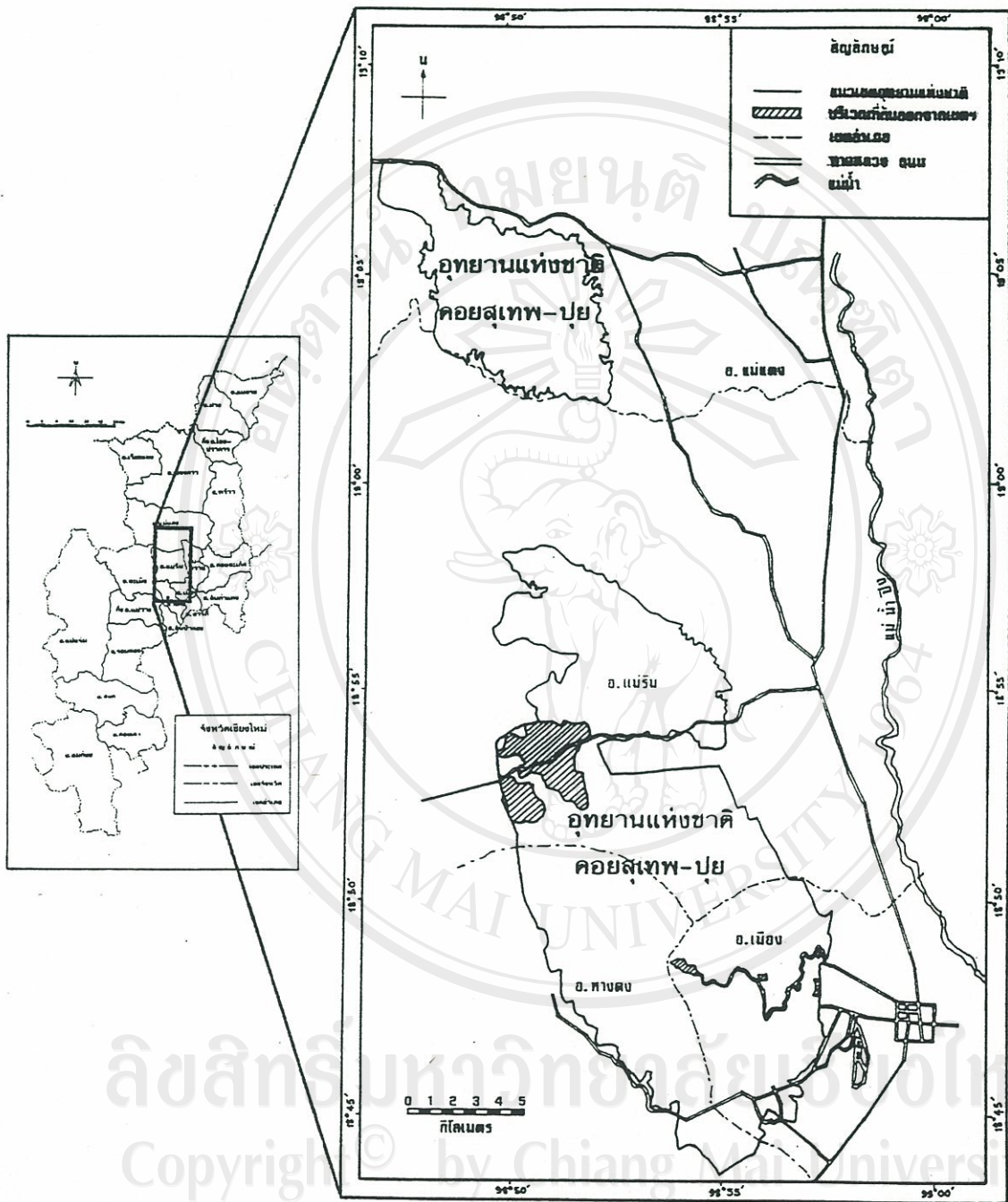
2. ทำเลที่ตั้ง

อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมือง อำเภอแม่ริม และอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ของอุทยานแห่งชาติส่วนที่อยู่อำเภอแม่ริม อำเภอหางดงและอำเภอเมืองตั้งอยู่ประมาณละติจูดที่ $18^{\circ} 43'$ เหนือถึง $18^{\circ} 58'$ เหนือกับลองจิจูดที่ $98^{\circ} 48'$ ตะวันออกถึง $98^{\circ} 58'$ ตะวันออก ส่วนพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติในเขตอำเภอแม่แตงนั้นตั้งอยู่ประมาณละติจูดที่ $19^{\circ} 02'$ เหนือถึง $19^{\circ} 08'$ เหนือกับลองจิจูดที่ $98^{\circ} 45'$ ตะวันออกถึง $98^{\circ} 52'$ ตะวันออก

3. ลักษณะทางกายภาพ

3.1 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ประกอบด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อนโดยมีระดับความสูงต่ำสุด 350 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางและมีจุดสูงสุด ณ บริเวณดอยปุยที่ 1,685 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง นอกจากนี้ยังมียอดเขาที่มีความสูงใกล้เคียงกันอีก เช่น ดอยสุเทพ 1,601 เมตร ดอยแม่ส้าน้อย 1,549 เมตร ดอยค่อมร้อง 1,459 เมตร ส่วนพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติในเขตอำเภอแม่แตงนั้นมีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติในเขตอำเภอแม่ริม อำเภอหางดง และอำเภอเมือง เพียงแต่ว่ามีระดับความสูงต่ำกว่ากล่าวคือ มีระดับความสูงต่ำสุด 400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง และมีจุดสูงสุดที่ 980 เมตร จาก

แผนก 3.1 พันธุศึกษา

ระดับน้ำทะเลปานกลาง ความลาดชันของพื้นที่ทั้ง 2 ส่วนมีมากทางทิศตะวันตกและลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออก

ด้วยลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวข้างต้นทำให้อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยเป็นแหล่งกำเนิดลำธารหลายสายไหลลงสู่แม่น้ำปิงรวมไปถึงแหล่งชุมชนต่าง ๆ สายน้ำที่สำคัญเหล่านี้ได้แก่ ห้วยแก้ว ห้วยช่างเคี่ยน ห้วยแม่เหียะ ห้วยตึงเฒ่า ห้วยแม่ในทางด้านทิศตะวันออกของอุทยานแห่งชาติ ห้วยแม่नाไทร น้ำแม่ฮะทางด้านทิศตะวันตกของอุทยานแห่งชาติ ห้วยแม่ลวด น้ำแม่สา น้ำแม่แรมทางด้านทิศเหนือของอุทยานแห่งชาติ ทางพื้นที่อุทยานแห่งชาติในเขตอำเภอแม่แตง มีน้ำแม่อาย น้ำแม่หลอด น้ำแม่ริม และน้ำแม่แอบ เป็นสายน้ำที่สำคัญ

3.2 ลักษณะทางธรณีวิทยา

โครงสร้างทางธรณีวิทยาในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย มีลักษณะแบบ North West Continental High Land (อนงค์ทิพย์, 2531) อันประกอบด้วยหินหลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นหินแกรนิตในยุค Carboniferous (Lower) (Baum, et al., 1981) ยุค Triassic (นวลศิริ, 2529 และจิตติและบุญยะ, 2511) และยุค Late Cretaceous (จิตติและบุญยะ, 2511) ภายในหินแกรนิตจะพบแร่ธาตุต่าง ๆ อยู่มากมาย เช่น มัสโคไวท์ (Muscovite) ไบโอไตท์ (Biotite) และเฟลด์สปาร์ (Feldspar) โดยแร่เหล่านี้เริ่มสะสมตัวในยุค Pre Permian (จิตติและบุญยะ, 2511) นอกจากหินแกรนิตแล้วหินอีก 3 ชนิดที่พบมากได้แก่ หินควอตซ์ ในยุค Tertiary โดยมีสีน้ำตาลและเนื้อละเอียด หินนีส (Gneiss) และหินไมคา-ชีสท์ (Mica-Schist) ส่วนบริเวณสันเขามักพบหินทราย เขตอุทยานแห่งชาติมีหินที่เกิดปะปนกันหลายยุค ได้แก่ หินในยุค Silurian, Devonian, Carboniferous (Lower), Permian และตะกอนในยุค Quaternary (Baum, et al., 1981) นอกจากนี้ยังพบหินไมคา-ชีสท์ที่ปะปนอยู่ทั่วไปในรูปของแผ่นไมก้าสีขาวอยู่ตามหน้าดินหรือผสมอยู่กับหินแกรนิตหรือหินอัคนีประเภทอื่น ๆ

3.3 ลักษณะดิน

ดินในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีลักษณะหลากหลายโดยส่วนใหญ่เป็นดินที่เกิดจากหินแกรนิตและหินนี้ส์ซึ่งดินชนิดนี้จัดอยู่ในจำพวก Integrate Soil ระหว่าง Reddish Brown Lateritic กับ Red-Yellow Podzolic Soil ดินจำพวกนี้มีชั้นดินบนเป็นดินร่วนปนทรายถึงดินร่วนเหนียวปนทราย ดินชั้นล่างเป็นดินเหนียวแต่มีกรวดปนอยู่ โครงสร้างของดินเป็นแบบ Crumb และ Subangular ด้วยลักษณะดินดังกล่าวทำให้ดินชนิดนี้เป็นดินที่สมบูรณ์มากเพราะมีการสะสมของอินทรีย์วัตถุสูง อุ่นน้ำหรือดูดซับน้ำได้ดีแต่ก็มีการระบายน้ำและอากาศได้ดีเช่นกัน นอกจากนี้แล้วยังมีดินที่สำคัญอีก 3 ชนิดได้แก่ (1) ดินที่เกิดจาก Colluvium และ Residuum ของหินแกรนิตและหินนี้ส์ จัดอยู่ในจำพวก Great Soil Group Reddish Brown Lateritic Soil ดินชนิดนี้มีเนื้อดินร่วนปนทรายถึงร่วนเหนียวปนทราย ดินชั้นล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายถึงดินเหนียวมีกรวดปน โครงสร้างของดินเป็นแบบ Granular และ Crumb ในดินชั้นบนและ Subangular Blocky ในชั้นดินล่าง ดินชนิดนี้พบมากในป่าดิบเขา (2) ดินที่เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดที่เป็น Colluvium Materials ของหินแกรนิต จัดอยู่ในจำพวก Great Soil Group Red-Yellow Podzolic Soils ดินชนิดนี้มีกรวดและหินมากกว่าร้อยละ 60 เนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย ชั้นดินล่างเป็นดินร่วนเหนียวมีกรวดปน โครงสร้างของดินเป็นแบบ Granular และ Subangular Blocky และ (3) ดินที่เกิดจาก Colluvium และ Residuum ของหินแกรนิตและควอตไซต์ จัดอยู่ในจำพวก Great Soil Group Red Yellow Podzolic Soils ชั้นดินบนเป็นดินร่วนปนทรายและจะเหนียวมากขึ้นในชั้นดินล่างและมีกรวดปนอยู่มาก โครงสร้างของดินเป็นแบบ Granular ในชั้นดินบนและ Subangular Blocky ในชั้นดินล่าง ดินจำพวกนี้มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ มีปริมาณอินทรีย์วัตถุน้อยมีการระบายน้ำและอากาศไม่ค่อยดี มีการพังทลายของหน้าดินสูง พบดินชนิดนี้มากในป่าแดงและป่าเบญจพรรณที่มีต้นไม้ชั้นหนาแน่นและบางแห่งยังมีป่าสนเขาชั้นแซมอยู่ประปราย นอกจากนี้ยังเห็นลักษณะของ Gullies ได้ทั่วไปอีกด้วย (คณะวนศาสตร์, 2533 อนงค์ทิพย์, 2531 และจิตติและบุญญะ, 2511)

3.4 ลักษณะอากาศ

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีพื้นที่ครอบคลุมระดับความสูงแตกต่างกัน ตั้งแต่ 350 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางถึง 1,685 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางทำให้ลักษณะอากาศในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยสามารถเห็นได้จากรายงานทางอุตุนิยมวิทยาที่สถานีวิจัยและศูนย์ฝึกอบรมการเกษตรแม่เหียะ ณ ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางที่ 350 เมตร (ตารางที่ 3.1) กับรายงานทางอุตุนิยมวิทยาที่สถานีวิจัยและศูนย์ฝึกอบรมการเกษตรที่สูงขุนช่างเคี่ยน ณ ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางที่ 1,340 เมตร (ตารางที่ 3.2)

จากรายงานทั้ง 2 พื้นที่ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2533 จะเห็นว่าอุณหภูมิสูงสุดของทั้ง 2 พื้นที่อยู่ที่เดือนเมษายนแต่แตกต่างกันถึง 7.3 องศาเซลเซียส การที่เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอุณหภูมิสูงสุดของทั้ง 2 พื้นที่นี้เป็นเพราะมีพลังงานรังสีจัดมากจนส่งผลให้มีปริมาณน้ำระเหยมากตามไปด้วยโดยมีศักยภาพการคายระเหยสูงที่สุดเช่นกัน แต่ตัวเลขของทั้ง 3 ส่วนในทั้ง 2 พื้นที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนอุณหภูมิต่ำสุดของทั้ง 2 พื้นที่ นั้นแน่นอนว่าต้องอยู่ในช่วงฤดูหนาว กล่าวคือ ที่สถานีแม่เหียะมีอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคม ส่วนที่สถานีขุนช่างเคี่ยนมีอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนธันวาคมแต่อุณหภูมิต่ำสุดของทั้ง 2 พื้นที่ไม่แตกต่างกันมากนัก นอกจากนี้ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ในทั้ง 2 พื้นที่ยังเป็นช่วงที่มีปริมาณน้ำระเหยน้อย ลมค่อนข้างสงบ แสงอาทิตย์จางน้อย ศักยภาพการคายระเหยก็ไม่มากและข้อมูลของทุกส่วนไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนที่ดูแตกต่างกันมากในทั้ง 2 พื้นที่ก็คือ ค่าเฉลี่ยของอุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ความเร็วลม และความชื้นอากาศ กล่าวคือ ที่สถานีแม่เหียะมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงกว่าที่สถานีขุนช่างเคี่ยน ในขณะที่ที่สถานีขุนช่างเคี่ยนมีปริมาณน้ำฝน ความเร็วลม และความชื้นอากาศมากกว่าที่สถานีแม่เหียะ

ตารางที่ 3.1 รายงานทางอุตุนิยมวิทยาที่สถานีวิจัยและศูนย์ฝึกอบรมการเกษตรแม่เหียะ ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2533

เดือน	อุณหภูมิอากาศ (°C)			ความชื้นอากาศ (%)			ปริมาณน้ำฝน (ม.ม.)	ความเร็วลม (ก.ม./วัน)	แสงอาทิตย์ (ชม.ม.)		น้ำค้างแข็ง* (ม.ม./วัน)		หิมะตก (ม.ม./วัน)
	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย			แสงจ้า	แสงปกติ	รังสีจัด	รังสีปกติ	
มกราคม	28.8	11.7	18.5	97.5	27.3	61.9	0.0	57.3	8.7	11.0	7.1	11.4	2.4
กุมภาพันธ์	31.4	12.9	20.7	97.5	22.9	59.0	5.4	62.8	8.9	11.4	7.9	12.8	3.6
มีนาคม	33.5	16.0	23.5	93.3	22.4	57.4	0.8	84.0	8.0	11.9	8.3	14.5	3.9
เมษายน	35.0	19.9	26.4	89.9	25.0	59.8	31.4	81.8	8.0	12.4	8.8	15.7	4.9
พฤษภาคม	32.6	21.9	26.5	94.9	40.6	69.8	165.1	85.0	6.5	12.9	8.1	16.2	4.7
มิถุนายน	31.0	22.1	25.9	96.9	50.3	73.7	136.9	85.1	4.2	13.1	6.9	16.2	4.2
กรกฎาคม	30.2	21.8	25.4	96.7	52.4	74.7	166.2	83.9	3.0	13.0	6.3	16.2	3.8
สิงหาคม	30.5	21.9	25.6	97.6	51.9	74.8	210.7	71.7	4.4	12.7	6.9	15.9	3.8
กันยายน	30.5	21.6	25.4	97.4	54.4	75.0	167.2	67.2	4.9	12.1	6.9	14.9	3.7
ตุลาคม	30.2	20.4	24.5	98.6	49.0	73.2	128.6	63.0	6.1	11.6	6.8	13.4	3.3
พฤศจิกายน	29.0	18.0	22.8	98.6	43.1	70.5	65.0	55.2	6.6	11.1	6.3	11.8	2.8
ธันวาคม	27.2	12.1	18.4	98.9	28.8	64.3	9.0	50.7	7.5	10.9	6.3	10.9	2.2
รวมเฉลี่ย	30.8	18.3	23.6	96.5	39.0	67.8	1086.1	70.6	6.4	12.0	7.1	14.2	3.6

หมายเหตุ * มีค่าเท่ากับการทำให้น้ำระเหยเป็นไอ

ที่มา : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.

ตารางที่ 3.2 รายงานทางอุตุนิยมวิทยาที่สถานีวิจัยและศูนย์ฝึกอบรมการเกษตรที่สูงขุนช่างเคี่ยน ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2533

เดือน	อุณหภูมิอากาศ (°C)				ความชื้นอากาศ (%)			ปริมาณน้ำฝน (ม.ม./วัน)	ความเร็วลม (ก.ม./วัน)	แสงอาทิตย์ (ชม.)		พลังงานรังสี* (ม.ม./วัน)		ทิศทางการคายระเหย (ม.ม./วัน)
	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	สูงสุด			แสงจ้า	แสงปกติ	รังสีจัด	รังสีปกติ	
มกราคม	21.9	10.5	15.4	86.6	45.5	66.0	0.0	3.5	89.9	7.5	11.0	6.6	11.4	2.5
กุมภาพันธ์	24.0	11.9	17.1	75.3	38.0	56.6	2.6	4.6	95.7	8.1	11.4	7.5	12.9	2.9
มีนาคม	26.0	14.0	19.1	74.6	42.1	58.4	16.0	5.6	107.5	7.7	11.9	8.2	14.6	3.6
เมษายน	27.7	16.2	21.1	82.7	45.4	64.1	90.2	6.1	109.3	7.7	12.4	8.6	15.7	4.1
พฤษภาคม	25.8	17.6	21.1	93.5	58.3	75.9	218.7	3.8	93.9	4.7	12.9	7.2	16.4	3.6
มิถุนายน	24.1	17.7	20.4	96.9	72.4	84.7	278.3	3.2	104.8	3.0	13.1	6.3	16.4	3.2
กรกฎาคม	23.9	17.6	20.3	97.3	72.0	84.7	249.2	3.3	104.9	2.5	13.0	6.1	16.4	3.0
สิงหาคม	24.0	17.2	20.1	97.6	71.2	84.4	339.2	3.0	89.5	3.4	12.7	6.4	16.0	3.1
กันยายน	23.9	16.8	19.9	98.4	70.3	84.3	246.8	3.0	65.6	3.4	12.1	6.1	15.1	2.9
ตุลาคม	23.2	16.1	19.2	97.8	69.7	83.8	239.1	3.0	61.2	4.4	11.6	6.0	13.5	2.5
พฤศจิกายน	21.9	13.5	17.1	94.6	59.4	77.0	105.9	2.4	58.1	4.6	11.1	5.4	11.8	2.1
ธันวาคม	20.1	9.9	14.2	91.0	50.3	70.7	7.3	2.5	58.5	5.6	10.9	5.5	11.0	1.8
รวมเฉลี่ย	23.9	14.9	18.8	90.5	57.9	74.2	1793.3	3.7	86.6	5.2	12.0	6.7	14.3	2.9

หมายเหตุ * มีค่าเท่ากับการทำให้ระเหยเป็นไอ
ที่มา : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าลักษณะอากาศในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยบนพื้นที่ภูเขาสูง (ที่สถานีวิจัยและศูนย์ฝึกอบรมการเกษตรที่สูงขุนช่างเคี่ยน) มีพืชของอุณหภูมिन้อยกว่าพื้นที่เชิงเขา (ที่สถานีวิจัยและศูนย์ฝึกอบรมการเกษตรแม่เหิยะ) ทำให้มีอากาศเย็นสบายกว่า อีกทั้งยังมีปริมาณน้ำฝน ความเร็วลมและความชื้นอากาศมากกว่าอีกด้วย ในขณะที่ปริมาณน้ำระเหย แสงอาทิตย์ พลังงานรังสี และศักยภาพการตามระเหยของทั้ง 2 พื้นที่ไม่แตกต่างกันเท่าไร

4. ลักษณะทางชีวภาพ

อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากตำแหน่งทางภูมิศาสตร์เพราะอยู่ในเขตมลายูอันเชื่อมต่อกับอินโด-มาเลเซีย จึงพบพืชและสัตว์ที่เป็นของทั้ง 2 เขตมารวมกันคือ ชนิดของเขตอบอุ่นจากทางเหนือเช่น *Sauria Nepaulensis* DC. (Saurinaceae) และ *Cyathea Chinensis* Copel. (Cyathaceae) และชนิดของเขตร้อนเส้นศูนย์สูตรจากทางใต้ เช่น *Catunaregam Tomentosa* Bl.ex DC. *Tirv.* (Rubiaceae) และ *Diospyros Pilosanthera* Blanco (Ebenaceae)) นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติแห่งนี้ยังมีช่วงความสูงระหว่าง 350-1,685 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางซึ่งเป็นช่วงกว้างจึงมีลักษณะอากาศแตกต่างกันอย่างทีกล่าวกมาข้างต้นแล้ว อีกทั้งสภาพพื้นดินที่ต่างกัน เช่น บางบริเวณอาจไม่กว้างขวางนัก ได้รับฝน ลม และแสงแดดเต็มที่แต่บางบริเวณอาจมีสภาพตรงกันข้ามและแต่ละบริเวณก็มีสิ่งมีชีวิตชอบอาศัยอยู่เฉพาะในสภาพนั้น ๆ ทำให้เมื่อรวมทั้งอุทยานแล้วจึงมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์พืช

4.1 ลักษณะ ชนิด และสถานภาพของป่าไม้

ในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีพืชที่มีท่อหรือหลอดหล่อเลี้ยงลำต้น (Vascular) มากกว่า 1,750 ชนิด (Elliott, 1991) นอกจากนี้ยังมีพืชมีดอกและเฟิร์นอีก 1,959 ชนิด (Maxwell, 1989) โดยภายในพื้นที่ 6.25 ไร่พบพืช (ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเท่ากับหรือมากกว่า 10 เซนติเมตร) ประมาณ 90 ชนิด (ประมาณ 14 ชนิดต่อ 1 ไร่) (Elliott, et al., 1989) พืชต่าง ๆ เหล่านี้รวมตัวกันเป็นป่าไม้ในพื้นที่ต่างระดับความสูงซึ่งพอจำแนกออกได้เป็น 5 ประเภทคือ

(1) ป่าดงดิบชื้น (Evergreen Rainforest) พบมากบริเวณริมลำห้วยต่าง ๆ ที่มีความชื้นสูงตั้งแต่ระดับความสูงประมาณ 600 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางขึ้นไป จำนวนพืชมีมากมายหลายชนิดไม่มีชนิดใดมากเป็นพิเศษ เป็นป่าที่มีพืชในวงศ์ Magnoliaceae และในวงศ์ Fagaceae เป็นจำนวนมาก มีเรือนยอด 3 ชั้นชัดเจน ความสูงของต้นไม้มากกว่า 35 เมตร มีพืชพื้นล่างน้อยแต่มีไม้พื้นล่างที่สำคัญได้แก่ Phlogacanthus Curviflorus (Acanthaceae) นอกจากนี้ยังมีพืชเบียนจำพวก Balanophora ซึ่งเป็นพืชหายากมากในโลกแต่ที่ดอยสุเทพมีพืชตระกูลนี้ถึง 4 ชนิด และ B.Fungosa ซึ่งหายากมากเช่นกัน

(2) ป่าดงดิบเขา (Hill Evergreen Forest) เป็นป่าที่พบได้มากที่สุด ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย โดยพบในบริเวณที่มีความสูงตั้งแต่ 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางขึ้นไป สภาพป่าคล้ายกับป่าดงดิบชื้นแต่มีอิทธิพลของลมเข้ามาเกี่ยวข้องกล่าวคือ บริเวณที่มีลมจัดไม้จะแคระแกรนและมีเรือนยอดเพียง 2 ชั้นเท่านั้น ตามลำต้นมีไม้อื่นมาเกาะเจริญอยู่ เช่น ไผ่เคน เฟิร์น กัลวี่ไม้ และไม้ออกอื่น ๆ พืชไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้ในวงศ์ Fagaceae เช่น ก่อแป้น ก่อเตี้ย ก่อแดง และไม้อื่นที่สำคัญ เช่น ก้ายาน กำลังเสือโคร่ง มะขามป้อม ส่วนไม้พื้นล่างที่ปรากฏให้เห็นได้แก่ กุหลาบป่า รongเท้านารี อ้าหลวง เข็มแดง เข็มขาว และมักกระจับปรง เป็นต้น

(3) ป่าสนเขา (Montane Pine Forest) มีการจัดกระจายอยู่เป็นหย่อม ๆ ในบริเวณความสูงตั้งแต่ 700 เมตรขึ้นไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณยอดดอยและสันเขา เช่น บริเวณยอดดอยปุย ดอยบวกห้า ผาดำ แหล่มสน สันที่พบมีทั้งสนสองใบและสนสามใบแต่ส่วนมากเป็นสนสามใบ นอกจากนั้นในป่าสนยังมีไม้จำพวก Fagaceae ขึ้นปะปนอยู่ด้วยเสมอ

(4) ป่าเต็งรัง ป่าแดงหรือป่าแพะ (Dry Dipterocarp Forest) พบอยู่ทั่วไปบริเวณความสูงต่ำกว่า 800 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางลงมา เรือนยอดไม้มี 3 ชั้น ความสูงของไม้ชั้นเรือนยอดประมาณ 20-25 เมตร ในบริเวณที่มีดินเลวหรือดินลูกรังจะมีเรือนยอดเพียง 2 ชั้นและไม้ชั้นเรือนยอดจะมีความสูงไม่เกิน 15 เมตร มักเรียกป่าประเภทนี้ว่า "ป่าเหียง" (Maxwell, 1988) พืชพื้นล่างประกอบไปด้วยหญ้าและวัชพืชต่าง ๆ พืชไม้ที่มีมาก

ในป่าชนิดนี้ได้แก่ ไม้ประเภทยาง และไม้ประเภทมะเดื่อและก่อ ส่วนใหญ่ของพืชเหล่านี้เป็น ไม้ผลัดใบระหว่างเดือนมกราคมไปจนถึงกลางเดือนเมษายนจะทิ้งใบหมดและจะมีไฟป่าเป็นปัจจัย สำคัญต่อการดำรงชีพของสังคมพืชในป่าชนิดนี้ นอกจากนั้นตามไม้ใหญ่จะมีพืชอื่นเกาะอาศัยอยู่โดย ไม่เจาะรากเข้าไปในลำต้น พืชจำพวกนี้ ได้แก่ กระเช้าสีดา และกล้วยไม้ต่าง ๆ

(5) ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) มักอยู่ในบริเวณที่มีความชื้นอยู่บ้างเล็กน้อย ตามที่ราบเชิงเขา หรือบริเวณที่มีระดับความสูงต่ำกว่าป่าเต็งรังลงมา เรือนยอดของป่าชนิดนี้มี 3 ชั้น ความสูงของไม้เรือนยอดประมาณ 30-35 เมตร เรือนยอดมัก อยู่ชิดกันยกเว้นในฤดูแล้ง ป่าชนิดนี้เป็นบริเวณเชื่อมกันระหว่างป่า 2 ประเภท (Ecotone หรือ Transitional Zone) คือป่าดิบชื้นและป่าผลัดใบ ในป่าเบญจพรรณนี้ยังแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักและที่ไม่มีไม้สัก โดยป่าที่มีไม้สักมักขึ้นอยู่บริเวณเชิงเขาหรือใกล้ ลำห้วย ไม้ที่สำคัญในป่าชนิดนี้ได้แก่ ไม้สัก ไม้แดง ไม้ประดู่ โดยมีไม้ไผ่ขึ้นผสมอยู่หลายชนิดและ ทั่วไป ส่วนพืชพื้นล่างที่น่าสนใจในป่านี้ได้แก่ Amorphophallus sootepensis (Araceae) นอกจากนี้ยังมีเถาวัลย์เลื้อยบนยอดไม้เพื่อรับแสงอยู่มากมาย

สำหรับสภาพของป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จากการเก็บ รวบรวมข้อมูลของศูนย์ชีววิทยาเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ (ม.ป.ป.) พบว่าป่าที่เป็นที่อยู่อาศัยของ สัตว์ป่า นั้น ป่าละเมาะเป็นป่าที่มีจำนวนพื้นที่มากที่สุด ในขณะที่ป่าเต็งรังในระดับความสูง 601-1,000 เมตร เป็นป่าที่มีจำนวนพื้นที่น้อยที่สุด แต่ป่าที่มีสภาพเปราะบางง่ายต่อการถูก ทำลายมากที่สุดคือ ป่าดงดิบชื้นในที่ราบลุ่ม (Evergreen Lowland) (ดูตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 ประเภทถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและสถานภาพ

ประเภทถิ่นที่อยู่อาศัย	พื้นที่ (ตร.กม.)	สถานภาพ
1.ป่าดิบเขาที่ระดับ 1,501-2,000 เมตร	3	เปราะบาง (Vulnerable)
2.ป่าดิบเขาที่ระดับ 1,101-1,500 เมตร	49	
3.ป่าดงดิบชื้นที่ระดับ 601-1,000 เมตร	56	
4.ป่าดงดิบชื้นในที่ราบลุ่ม	9	
5.ป่าเต็งรังที่ระดับ 601-1,000 เมตร	1	
6.ป่าเต็งรังในที่ราบลุ่ม	8	
7.ป่าละเมาะภูเขา	20	
8.ป่าละเมาะ	93	

ที่มา : ศูนย์ชีววิทยาเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ, ม.ป.ป.

4.2 ความหลากหลายของชนิดสัตว์ป่าและสถานภาพ

จากการที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชันและสลับซับซ้อน อีกทั้งยังมีป่าไม้หลายชนิดดังที่ได้กล่าวข้างต้น จึงทำให้มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่ในพื้นที่หลายชนิด โดยจากการรวบรวมข้อมูลของศูนย์ชีววิทยาเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ (ม.ป.ป.) ยืนยันว่ามีนก 330 ชนิด จากจำนวนที่คาดว่าจะมีอยู่ 500 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมได้รับการยืนยันว่ามี 58 ชนิดจากจำนวนที่คาดว่าจะมีอยู่ 155 ชนิด สัตว์เลื้อยคลานได้รับการยืนยันว่ามี 44 ชนิด จากจำนวนที่คาดว่าจะมีอยู่ 91 ชนิด และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำได้รับการยืนยันว่ามี 25 ชนิด จากจำนวนที่คาดว่าจะมีอยู่ 46 ชนิด นอกจากนั้นยังคาดว่าจะมีผีเสื้อกลางวัน 500 ชนิด (Pinratana, 1977-1985) และผีเสื้อกลางคืน 300 ชนิด (Banziger, 1988)

ในจำนวนสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้มีสัตว์ที่ถูกคุกคามหรือใกล้สูญพันธุ์หลายชนิด โดยศูนย์ชีววิทยาเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ (ม.ป.ป.) ได้รวบรวมข้อมูลไว้ว่าเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ 6 ชนิด ที่สำคัญได้แก่ กระต่ายหรือกระตัง (Crocodile Salamander) ซึ่งเป็นสัตว์โบราณจำพวก ซาลาแมนเดอร์ที่หายากและเป็นชนิดเดียวที่พบในประเทศไทย สัตว์เลื้อยคลาน 13 ชนิด ที่สำคัญได้แก่ เต่าปูลู (Big-headed Turtle) งูดินหัวขาว (White-Streaked Blind Snake) สัตว์เลื้อยลูกด้วยน้ำนม 4 ชนิด ที่สำคัญได้แก่ หมาใน (Dhole/Wild Dog) ละมั่ง (Brown-antlered Deer) นก 30 ชนิดและอยู่ในบัญชีแดง (Red Data Book) ของสหภาพนานาชาติว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN) อีก 9 ชนิด ที่สำคัญได้แก่ เหยี่ยวเพเรกริน (Peregrine Falcon) นกเต็นดงอกลาย (Dusky Thrush) นอกจากนี้ยังมีอีก 11 ชนิดที่เคยมีอยู่ในป่าดอยสุเทพแต่ในปัจจุบันไม่มีการพบเห็นอีก ที่สำคัญได้แก่ ไก่ฟ้าหางลายขวาง (Hume's Pheasant) นกไต่ไม้ใหญ่ (Giant Nuthatch) ภูเขาแร้ง (Red-headed Vulture) นกเงือกคอแดง (Rufous-necked Hornbill) และนกนิลทวาใหญ่ (Large Niltava) เป็นต้น

แม้ว่าในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยจะมีความหลากหลายในชนิดของสัตว์ป่าอย่างมากมาแต่ปริมาณของสัตว์ป่ากลับมีน้อยมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์เลื้อยลูกด้วยน้ำนมขนาดใหญ่ เช่น หมูป่า เก้ง กวาง และเสือดาว สาเหตุสำคัญที่ทำให้ปริมาณสัตว์ป่าในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีน้อยมากในปัจจุบัน คือ การล่า ซึ่งในอดีตเป็นการล่าเพื่อการยังชีพเป็นหลักแต่ปัจจุบันเป็นการล่าเพื่อความสนุกสนานหรือเพื่อเกมส์กีฬาเท่านั้น

5. ลักษณะทางการปกครอง

จากพระราชกฤษฎีกาประกาศเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยปี พ.ศ. 2524 และขยายเขตในปี พ.ศ. 2525 ได้กำหนดไว้ว่า อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีพื้นที่อยู่ในเขตตำบลโป่งแยง ตำบลแม่สลา ตำบลแม่แรมและตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านปางและตำบลหนองควาย อำเภอหางดง ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพและตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง และ

ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ แต่ในปัจจุบันพบว่าเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยนอกจากจะมีพื้นที่อยู่ใน 10 ตำบล 4 อำเภอข้างต้นแล้วยังมีพื้นที่ครอบคลุมถึง ตำบลป่าแป๋ และ ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตงอีกเล็กน้อย (ภาควิชาภูมิศาสตร์, 2536)

6. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

6.1 ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน

จากการที่พื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่สูงชันและสลับซับซ้อนทำให้มีประชากรเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ไม่มากนัก กล่าวคือ มีหมู่บ้านเฉพาะที่ตั้งอยู่ในเขต 10 หมู่บ้าน จำนวนประชากร 4,071 คน (ดูตารางที่ 3.4) ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าแม้ว นอกจากนี้ยังมีประชากรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านที่ล้อมแนวเขตอีกประมาณ 10,305 คน โดยเป็นชาวไทยพื้นราบ 9,228 คน และชาวไทยภูเขาเผ่าแม้ว 1,077 คน (คณะวนศาสตร์, 2533)

ตารางที่ 3.4 หมู่บ้านและจำนวนประชากรในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	เชื้อชาติ	จำนวนประชากร (คน)
1.ดอยสุเทพ	9	สุเทพ	เมือง	ไทย	442
2.ภูฝิงค์	12	สุเทพ	เมือง	แม้ว, ไทย	236*
3.แม่เหียะใน	3	แม่เหียะ	เมือง	ไทย	ไม่มีข้อมูล
4.ดอยปุย	11	สุเทพ	เมือง	แม้ว	1,220
5.ขุนช่างเคี่ยน	4	ช่างเคี่ยน	เมือง	แม้ว	508
6.แม่ไน	5	แม่แรม	แมริม	แม้ว	56 ¹
7.แม่สาใหม่	6	โป่งแยง	แมริม	แม้ว	1,276

ตารางที่ 3.4 หมู่บ้านและจำนวนประชากรในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย (ต่อ)

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	เชื้อชาติ	จำนวนประชากร (คน)
8.ผานกกก	9	โป่งแยง	แม่ริม	มั่ว	245
9.แม่นาไทร	3	บ้านปาง	หางดง	มั่ว	16 ²
10.ลี้ซอท่าผา	11	ป่าแป๋	แม่แตง	ลี้ซอ	72 ²
				รวม	4,071

หมายเหตุ : * ประชากรบางส่วนอยู่ในบริเวณพระตำหนักภูผินังค์ฯ ซึ่งเป็นส่วนที่กันออกจากเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

ที่มา : งานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่, 2535.

กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2535.

- 1 จากสำนักงานโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่, ม.ป.ป.
- 2 จากศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่, ม.ป.ป.

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชากรในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยก็เหมือนกับชาวเขาทั่วไปในภาคเหนือ กล่าวคือ มีการตั้งถิ่นฐานทั้งในบริเวณเนินเขาและหุบเขา เช่น ชาวแม้วที่บ้านขุนช่างเคี่ยน หรือชาวแม้วที่บ้านดอยปุย ส่วนชาวไทยพื้นราบมักตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณไหล่เขาหรือหุบเขา เช่น ที่บ้านดอยสุเทพ หรือที่บ้านแม่เหียะโน เป็นต้น

6.2 การประกอบอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไป

การประกอบอาชีพของประชากรในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรโดยในเขตอำเภอเมืองเป็นการปลูกข้าวไร่ ทำสวนลิ้นจี่และท้อ ปลูกพืชผัก/พืชไร่ เขตอำเภอหางดงเป็นการปลูกข้าวไร่ ทำสวนลิ้นจี่ และปลูกข้าวโพด เขตอำเภอแม่ริมเป็นการทำนาดำ ปลูกข้าวไร่ ทำสวนลิ้นจี่ และปลูกพืชผัก/พืชไร่ จำพวกถั่วและข้าวโพด และ

เขตอำเภอแม่แตงเป็นการทำนาดำ ปลูกข้าวไร่ ทำสวน และปลูกพืชผัก/พืชไร่ นอกจากการทำ การเกษตรในลักษณะดังกล่าวแล้ว ในช่วงฤดูหนาวยังมีการลักลอบปลูกฝิ่นแซมในพื้นที่การเกษตร และในพื้นที่ลับตาโดยพื้นที่การปลูกฝิ่นนี้มีรวมกันไม่เกิน 71 ไร่ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2529) อาชีพอื่นนอกเหนือจากนี้คือ ค้าขายและรับจ้างทั่วไป

ส่วนชีวิตความเป็นอยู่นั้น จากการศึกษาของคณะวนศาสตร์ (2533) พบว่า ประชากรในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยส่วนใหญ่มีการศึกษาคอนข้างต่ำคือสำเร็จการศึกษา แค่ชั้นประถมศึกษาเท่านั้น สำหรับที่อยู่อาศัย จากการศึกษาของภาควิชาภูมิศาสตร์ (2536) พบว่าส่วนใหญ่เป็นอาคารถาวรโดยขนาดบ้านโดยทั่วไปเป็นขนาดปานกลาง 2 ห้องนอน แบบบ้าน เรียบง่าย ใช้วัสดุก่อสร้างจำพวกไม้เป็นหลัก

6.3 การใช้ที่ดิน

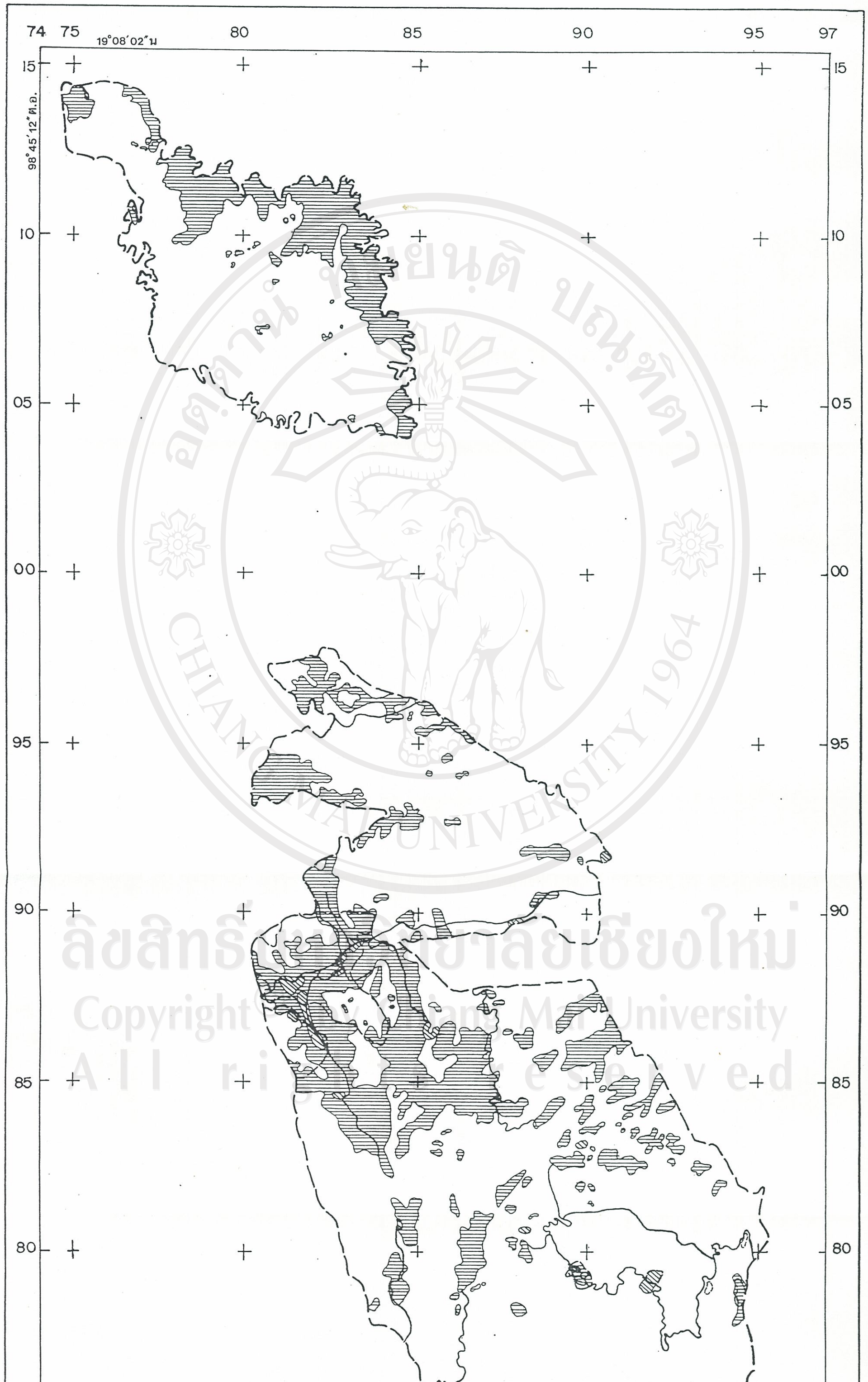
ลักษณะการใช้ที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยปัจจุบันมีหลายประเภทจาก การตรวจสอบโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2535 และการศึกษาภาคสนามในปี พ.ศ. 2536 สามารถแยกประเภทการใช้ที่ดินออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ (ดูตารางที่ 3.5 และ แผนที่ 3.2)

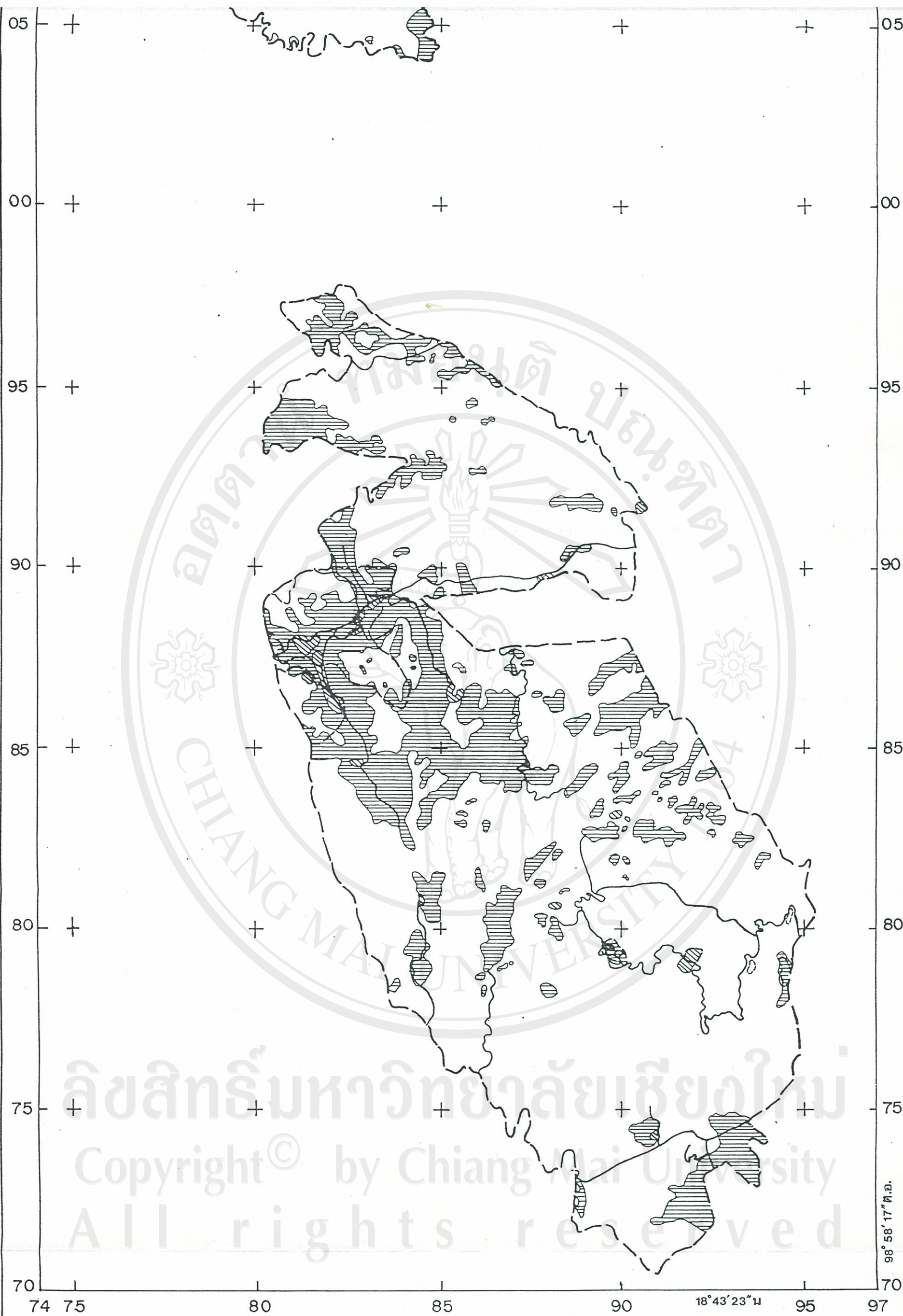
6.3.1 ป่าไม้

ป่าไม้ในที่นี้หมายถึง ป่าธรรมชาติและสวนป่า ป่าธรรมชาติได้แก่ ป่าไม้ 5 ประเภท ตามที่แบ่งไว้ในหัวข้อที่ 4.1 ส่วนสวนป่าได้แก่ ป่าที่ปลูกโดยส่วนบำรุง สำนักวิชาการ ป่าไม้ และส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ พันธุ์ไม้ที่ปลูกได้แก่ สัก สนเขา และไม้กระยาเลย บริเวณที่มีการปลูกสวนป่าที่สำคัญได้แก่ บริเวณลุ่มน้ำแม่โน ลุ่มน้ำ แม่ลวด ลุ่มน้ำแม่สา ลุ่มน้ำแม่แรม และลุ่มน้ำแม่ฮ้าว พื้นที่ป่าไม้ทั้งหมดประมาณ 198.61 ตาราง- กิโลเมตรหรือร้อยละ 76.76 ของพื้นที่อุทยานฯทั้งหมด โดยพื้นที่ป่าไม้ในเขตอุทยานฯส่วนบนที่ อำเภอแม่แตงมีสัดส่วนมากกว่าในเขตอุทยานฯส่วนล่างเล็กน้อย

6.3.2 พื้นที่เกษตรกรรม

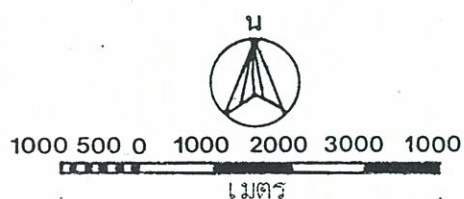
พื้นที่เกษตรกรรมในที่นี้หมายถึง พื้นที่เกษตรถาวร พื้นที่เกษตรแบบไร่เลื่อนลอย และพื้นที่ไร่ร้างหรือป่าเสื่อมโทรม พื้นที่เกษตรกรรมเหล่านี้เป็นทั้งของชาวเขา ชาวไทยพื้นราบ และหน่วยงานของรัฐโดยเกษตรแบบถาวรเป็นการทำนาและสวนผลไม้ เกษตรแบบไร่เลื่อนลอย

แผนที่ 3.2 การใช้ที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติโดยสุเทพ-ปุยปี พ.ศ. 2535

— — — — — แนวเขตอุทยานแห่งชาติ
- - - - - แนวเขตพื้นที่กันออก
— — — — — ถนน

พื้นที่การเกษตร
พื้นที่ป่าไม้
หมู่บ้าน

ที่มา : อ้างอิง base map จากแผนที่ RTSD-1 L7017 ระวัง 4747II, RTSD-1 L7017
ระวัง 4746I และ RTSD-1 L7017 ระวัง 4746II

เป็นการปลูกพืชผักและพืชไร่ ส่วนไร่ร้างหรือป่าเสื่อมโทรมเป็นพื้นที่ไร่เลื่อนลอยเก่าแต่ปัจจุบันได้กลายเป็นทุ่งหญ้าคาหรือวัชพืชประเภทอื่นและไม้พุ่มขนาดเล็ก พื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดนี้มีประมาณ 53 ตารางกิโลเมตรหรือร้อยละ 20.57 ของพื้นที่อุทยานฯทั้งหมด โดยในเขตอุทยานฯส่วนบนมีพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าพื้นที่อุทยานฯส่วนล่างเล็กน้อยกล่าวคือ ร้อยละ 21.24 ต่อ ร้อยละ 19.90 ตามลำดับ

6.3.3 ที่อยู่อาศัย ชุมชน และพื้นที่ใช้ประโยชน์ของหน่วยงานของรัฐ

พื้นที่ส่วนนี้หมายถึงที่ตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติและพื้นที่สร้างอาคารและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ รวมทั้งอ่างเก็บน้ำของหน่วยงานของรัฐ พื้นที่ประเภทนี้มีทั้งหมดประมาณ 10.89 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 2.67 ของพื้นที่อุทยานฯทั้งหมด โดยเป็นพื้นที่ในเขตอุทยานฯ ส่วนล่างถึงร้อยละ 99.63 ของพื้นที่ประเภทนี้

ตารางที่ 3.5 การใช้ที่ดินในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2535

ประเภทการใช้ที่ดิน	ส่วนบน		ส่วนล่าง		พื้นที่ทั้งหมด	
	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ
ป่าไม้	44.46	78.69	154.15	74.83	198.61	76.76
การเกษตร	12.00	21.24	41.00	19.90	53.00	20.57
ที่อยู่อาศัย ชุมชนและพื้นที่ ใช้ประโยชน์ของหน่วยงาน ของรัฐ	0.04	0.07	10.85	5.27	10.89	2.67
รวม	56.50	100	206.00	100	262.50	100

6.4 การยึดถือและครอบครองที่ดิน

ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีการยึดถือและครอบครองที่ดินจากบุคคล 3

กลุ่ม คือ

6.4.1 ชาวไทยพื้นราบ การยึดถือและครอบครองที่ดินของชาวไทยพื้นราบ

ส่วนใหญ่เป็นการยึดถือและครอบครองที่ดินก่อนที่จะประกาศเขตอุทยานแห่งชาติและปัจจุบันมิได้มีการแก้ไขให้เป็นไปตามกฎหมายแต่อย่างใด พื้นที่ที่ถูกยึดถือและครอบครองนี้ เช่น บ้านช่างเคี่ยน บ้านห้วยแก้ว อำเภอเมืองเชียงใหม่ บ้านแม่ฮะ บ้านปางยาง อำเภอหางดง บ้านโป่งแยงใน บ้านโป่งแยงนอก อำเภอแม่ริม และบ้านสันป่ายาง บ้านแม่แลบ อำเภอแม่แตง เป็นต้น นอกจากนี้พื้นที่ที่ชาวไทยพื้นราบยึดถือและครอบครองหลายแห่งได้ถูกขายเปลี่ยนมือกันหลายช่วงและบางแห่งได้รับการออกเอกสารสิทธิ์ประเภท น.ส.3ก ไปแล้ว

6.4.2 ชาวไทยภูเขา การยึดถือและครอบครองที่ดินของชาวไทยภูเขา

เหมือนกับชาวไทยพื้นราบคือ ส่วนใหญ่เป็นการยึดถือและครอบครองที่ดินก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ พื้นที่เหล่านี้ได้แก่ บ้านแมวดอยปุย บ้านแม้วช่างเคี่ยน บ้านแม้วแม่นาไทร บ้านแม้วแม่สาใหม่ และบ้านแม้วแม่โน นอกจากนี้ยังมีการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรในเขตอุทยานฯ จากชาวเขาที่อาศัยอยู่นอกเขตอุทยานฯ อีกหลายแห่ง เช่น บ้านแม้วแม่ชี บ้านแม้วหนองหอยเก่าและใหม่ บ้านยางแม่หลอด และบ้านยางผาแตก เป็นต้น แต่ลักษณะการยึดถือและครอบครองของชาวไทยภูเขามักไม่มีเอกสารสิทธิ์เหมือนชาวไทยพื้นราบ

6.4.3 หน่วยงานของรัฐ การยึดถือและครอบครองที่ดินโดยหน่วยงานของ

รัฐในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีทั้งการยึดถือและครอบครองโดยการขออนุญาตและมีได้ขออนุญาตจากกรมป่าไม้ หน่วยงานที่ขออนุญาตจากกรมป่าไม้มี 19 หน่วยงาน (ส่วนอุทยานแห่งชาติสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้, 2531) จากทั้งหมด 39 หน่วยงาน (ดูภาคผนวกที่ 17) หน่วยงานเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้ยึดถือและครอบครองที่ดินก่อน การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ มีเพียง 9 หน่วยงานเท่านั้นที่เข้าไปยึดถือและครอบครองที่ดินหลังการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ หน่วยงานทั้ง 9 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านแม่สาใหม่ ศูนย์ควบคุมไฟป่าภาค

เหนือ โครงการควบคุมไฟฟ้าภูผิงค์ และสถานีเครื่องส่งโทรทัศน์ อ.ส.ม.ท. (ช่อง 3 และ ช่อง 9) ฝ่ายก่อสร้างโครงการชลประทานขนาดเล็ก สำนักงานชลประทานที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนพฤกษศาสตร์ภาคเหนือ (แม่สา) บ้านปลอดภัย และการประปา จังหวัดเชียงใหม่

6.5 สถานที่ท่องเที่ยว

เหตุผลประการหนึ่งที่ป่าดอยสุเทพ-ปุยได้รับการประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติก็คือ การมีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและศิลป-วัฒนธรรมหลายแห่ง โดยบางแห่งมีความสำคัญถึงระดับประเทศ เช่น พระตำหนักภูผิงค์ราชินีเวศน์ และวัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร

สถานที่ท่องเที่ยวภายในเขตอุทยานฯสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ 1) กลุ่มดอยสุเทพ เป็นกลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวตามแนวถนนศรีวิชัย ที่สำคัญได้แก่ อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย น้ำตกห้วยแก้ว วังบัวบาน ผาเงิบ น้ำตกมณฑาธาร น้ำตกผาลาด วัดพระธาตุดอยสุเทพฯ พระตำหนักภูผิงค์ฯ ผาตำ และบ้านแม่วดอยปุย และ 2) กลุ่มแม่สา เป็นกลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวตามแนวถนนสายแม่ริม-สะเมิง โดยส่วนใหญ่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาโดยเอกชน เช่น ปางช้าง แม่สาวัลเลย์ และเอราวัณรีสอร์ท เป็นต้น และมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ คือ น้ำตกแม่สา นอกจากแหล่งท่องเที่ยว 2 กลุ่มข้างต้นแล้วยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอื่นอีกที่กระจายอยู่นอกกลุ่ม เช่น น้ำตกศรีสังวาลย์ น้ำตกมิดิล น้ำตกตาดหมอก และน้ำตกหมอกฟ้า เป็นต้น

6.6 บริการพื้นฐาน

(1) ถนน ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีถนนสายหลักอยู่ 2 สาย คือ ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1004 สายเชียงใหม่-ห้วยแก้ว-ดอยสุเทพ-พระตำหนักภูผิงค์ฯ (ถนนห้วยแก้วและถนนศรีวิชัย) และทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1096 สาย แม่ริม-สะเมิง-หางดง ถนนทั้ง 2 สายเป็นถนนลาดยาง นอกจากนั้นแล้วภายในเขตอุทยานฯยังมีถนนดิน ถนนลูกรัง และถนนลาดยาง 1 ทางวิ่งอีกหลายสาย เช่น ถนนสายพระตำหนักภูผิงค์ฯ-บ้านแม่วดอยปุย/ยอดดอยปุย/บ้านแม่วดอยขุนช่างเคี่ยน ถนนสายบ้านปางป่าคา-บ้านปางไธ ถนนสายบ้านอุโบสถ-แม่เหียะ

ใน-บ้านปางเหนือ ถนนสายบ้านโป่งแยงนอก-บ้านแม่สาใหม่ และถนนสายบ้านปางช้าง-บ้านยางแม่หลอดเหนือ ถนนในเขตอุทยานฯ เหล่านี้ส่วนใหญ่เชื่อมต่อกันเกือบทุกสายทำให้มีลักษณะเป็นโครงข่ายแบบร่างแหเกือบทั่วพื้นที่ แต่กระนั้นถนนดินและถนนลูกรังก็ใช้ได้ดีในช่วงฤดูแล้งหรือช่วงที่ไม่มีฝนตกหนักเท่านั้น ส่วนถนนนอกเขตอุทยานฯ ที่สำคัญและมีส่วนสนับสนุนการคมนาคมภายในเขตอุทยานฯ ก็คือ ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1096 สายสะเมิง-หางดง ถนนเลียบบคลองชลประทานสายตลาดต้นพะยอม-บ้านหนองควาย ถนนสายบ้านทุ่งโป่ง-บ้านปางป่าคา และ ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1095 สายบ้านแม่มาลัย-ปาย-แม่ฮ่องสอน

(2) ไฟฟ้า ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีไฟฟ้าใช้เกือบทั่วพื้นที่โดยบริเวณที่มีไฟฟ้าใช้ได้แก่ บริเวณตามแนวทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1004 บริเวณตามแนวทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1096 และบริเวณที่รูก้านแนวเขตอุทยานฯ เกือบรอบด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านที่ติดกับตัวเมืองเชียงใหม่ ส่วนหมู่บ้านในเขตอุทยานฯ นั้นมีไฟฟ้าใช้ 5 หมู่บ้าน (ดูตารางที่ 3.6) และเกือบทุกหน่วยงานที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติก็มีไฟฟ้าใช้เช่นกัน (ดูตารางที่ 3.7) นอกจากนี้บางหมู่บ้านและหน่วยงานของรัฐบางแห่งที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ก็มีเครื่องกำเนิดไฟฟ้าใช้เองภายในหมู่บ้านและหน่วยงานหรือบางจุดในหมู่บ้าน เช่น ที่บ้านแม่หวดออยปุย และสวนสองแสน เป็นต้น

ตารางที่ 3.6 บริการพื้นฐานในหมู่บ้านภายในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

ชื่อหมู่บ้าน	ไฟฟ้า	โทรศัพท์	สถานบริการ ทางสาธารณสุข	หมายเหตุ
1.ดอยสุเทพ	/	/ ²	/	มีโทรศัพท์สาธารณะ ในหมู่บ้าน
2.ภูฝิงค์	/	-	/	หมู่บ้านบางส่วนอยู่ ในบริเวณพระ ตำหนักภูฝิงค์ฯ
3.แม่เหียะใน	- ¹	- ²	/	
4.ดอยปุย	-	-	/	
5.ขุนช่างเคี่ยน	/ ²	-	/	
6.แม่ใน	- ¹	- ²	- ²	
7.แม่สาใหม่	/	-	/	
8.ผานกกก	/	-	-	
9.แม่นาไทร	- ²	- ²	- ²	
10.ลี้ซ้อท่าผา	/ ¹	- ²	- ²	

ที่มา : งานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่, 2535.

1 จากกองเทคนิคเขต การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 1 ภาคเหนือ เชียงใหม่

2 จากการสำรวจและสัมภาษณ์

Copyright © by Chiang Mai University
All Rights reserved

ตารางที่ 3.7 การใช้ไฟฟ้าและ โทรศัพท์ของหน่วยงานของรัฐในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

ชื่อหน่วยงาน	ไฟฟ้า	โทรศัพท์
1. ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่า เขดอยสุเทพและเขดห้ามล่าสัตว์ ป่าดอยสุเทพ	/	/
2. หน่วยจัดการลุ่มน้ำห้วยตึ่ม-พันสี	/	-
3. หน่วยจัดการลุ่มแม่น้ำลวด	/	-
4. หน่วยจัดการลุ่มแม่น้ำไน	-	-
5. สถานีวิจัยลุ่มน้ำห้วยคอกม้า (ผาดำ)	/	/
6. สถานีวิจัยดอยปุย		
- สวนบวกห้า	/	-
- สวนสองแสน	-	-
- สวนสันกู่	-	-
- สวนบุญรอด	-	-
7. กองรักษาการณ์ สภ.ต.ภูฝิงค์	/	-
8. หอดูดาว	/	-
9. สถานีวิจัยและศูนย์ฝึกอบรมการเกษตรแม่เหียะ	/	/
10. ค่ายลูกเสือสุเทพ	/	-
11. สำนักงานเกษตรภาคเหนือ	/	/
- โครงการ	/	-
12. กองร้อยถวายความปลอดภัย ตำรวจตระเวนชายแดน 93	/	-
13. โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1	-	-
14. สถานีเครื่องส่งโทรทัศน์ อ.ส.ม.ท. (ช่อง 3 และ ช่อง 9)	/	-
15. สถานีวัดความล้นสะเทือน	/	/
16. โรงเรียนศรีเนห์รู	-	-

ตารางที่ 3.7 การใช้ไฟฟ้าและโทรศัพท์ของหน่วยงานของรัฐในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย (ต่อ)

ชื่อหน่วยงาน	ไฟฟ้า	โทรศัพท์
17. สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7	/	-
18. สถานีเครื่องส่งโทรทัศน์ช่อง 11	/	/
19. สถานีตรวจแผ่นดินไหว	/	/
20. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านแม่สาใหม่	/	-
21. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าภาคเหนือ	/	/
22. โครงการควบคุมไฟฟ้าภูฝางค์	/	-
23. โรงเรียนสังวาลย์วิทยา	/	-
24. สถานีวิจัยและศูนย์ฝึกอบรมการเกษตรที่สูงขุนช่างเคี่ยน (ใช้ท เอ)	-	-
- ใช้ท บี	-	-
25. หน่วยพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชาวเขาบ้านแม่สาใหม่	/	-
26. สวนชิน โคน่า	/	-
27. สวนพฤกษศาสตร์ภาคเหนือ (แม่สา)	/	-
28. วัดพระธาตุดอยคำ	/	-
29. วัดดอยแก้ว	/	-
30. วัดดอยเปา	/	-
31. โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7	/	-
32. บ้านปลอดภัย	/	-
33. บ้านวาริทิพ	/	-
34. หน่วยปรับปรุงต้นน้ำแม่ฮ้าว	/	-

ที่มา : กองเทคนิคเขต การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 1 ภาคเหนือ เชียงใหม่

ศูนย์บริการโทรศัพท์ภูมิภาคที่ 5

(3) แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค เนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย เกือบทั้งหมดเป็นภูเขาสูงชัน ดังนั้นน้ำจากการประปาจังหวัดเชียงใหม่จึงไม่สามารถส่งขึ้นไปถึงได้ มีเพียงหมู่บ้านบางแห่งที่รูก้ำแนวเขตอุทยานฯ ทางด้านที่ติดตัวเมืองเชียงใหม่เท่านั้นที่มีน้ำประปาใช้ ส่วนพื้นที่บนภูเขาทั้งหมดใช้ประปาภูเขาทั้งสิ้น โดยใช้แหล่งน้ำจากลำน้ำต่าง ๆ เช่น ห้วยช้างเคียน ห้วยแม่ใน ห้วยแม่ลวด และน้ำแม่หลอด เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้น้ำจากฝาย (ทั้งของราษฎรและของหลวง) และอ่างเก็บน้ำโดยมีฝายและอ่างเก็บน้ำที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานชลประทานเชียงใหม่ 8 แห่ง (ดูตารางที่ 3.8) (โครงการชลประทานเชียงใหม่, ม.ป.ป.(ก)) และฝายราษฎรอีก 18 แห่ง (ดูตารางที่ 3.9) (โครงการชลประทานเชียงใหม่, ม.ป.ป.(ข)) ยิ่งไปกว่านั้นที่อยู่อาศัยและหน่วยงานของรัฐบางแห่งยังมีแท้งค์น้ำ อ่างเก็บน้ำ บ่อบาดาล และบ่อน้ำตื้นเป็นของตัวเองอีกด้วย

ตารางที่ 3.8 ฝายและอ่างเก็บน้ำในเขตและที่สนับสนุนการใช้น้ำในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานชลประทานเชียงใหม่

ชื่อโครงการ	ตำบล	อำเภอ	พิกัด UTM	เสร็จปีงบประมาณ (พ.ศ.)
1. ฝายและบ่อพักน้ำดอยสุเทพ	สุเทพ	เมือง	MA 898793	2524
2. อ่างเก็บน้ำดอยปุย	สุเทพ	เมือง	MA 882806	2524
3. ปรับปรุงบ่อพักน้ำดอยสุเทพ	สุเทพ	เมือง	MA 898795	2525
4. จัดหาน้ำสนับสนุนอ่างเก็บน้ำ ภูพิงค์	สุเทพ	เมือง	MA 898793	2531
5. ฝายแม่เหียะใน	แม่เหียะ	เมือง	MA 907748	2531
6. อ่างเก็บน้ำแม่สาใหม่	โป่งแยง	แม่ริม	MA 851858	2523
7. ฝายแม่สาโนย	โป่งแยง	แม่ริม	MA 852867	2525
8. ฝายแม่ริมลูก 1	สันป่ายาง	แม่แตง	MA 837044	2524

ที่มา : โครงการชลประทานเชียงใหม่ ม.ป.ป.(ก)

ตารางที่ 3.9 ฝ่ายราษฎร์ในเขตและที่สนับสนุนการใช้น้ำในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

ชื่อฝ่าย	ตำบล	อำเภอ	ลำน้ำ
1.แม่สา ลูก 3	แม่สา	แม่ริม	แม่สา
2.แม่สา ลูก 2	แม่สา	แม่ริม	แม่สา
3.แม่สา ลูก 4	แม่สา	แม่ริม	แม่สา
4.แม่แรม ลูก 4	แม่แรม	แม่ริม	แม่แรม
5.แม่แรม ลูก 3	แม่แรม	แม่ริม	แม่แรม
6.แม่ลาวด 2	แม่แรม	แม่ริม	แม่ลาวด
7.วังเล้า	โป่งแยง	แม่ริม	แม่สา
8.วังห้วยก	โป่งแยง	แม่ริม	แม่สา
9.หนองแดง	โป่งแยง	แม่ริม	แม่สา
10.แม่นาหอ	โป่งแยง	แม่ริม	แม่สา
11.แม่ใน	แม่สา	แม่ริม	แม่ใน
12.นาเวียง	โป่งแยง	แม่ริม	แม่สา
13.แม่แรม ลูก 1	แม่แรม	แม่ริม	แม่แรม
14.แม่แรม ลูก 2	แม่แรม	แม่ริม	แม่แรม
15.แม่ลาวด ลูก 1	แม่แรม	แม่ริม	แม่ลาวด
16.แม่ใน	—	แม่ริม	แม่สา
17.เหมืองโค้ง	แม่สา	แม่ริม	แม่สา
18.นายดับ	—	แม่ริม	แม่ใน

ที่มา : โครงการชลประทานเชียงใหม่, ม.ป.ป.(ข)

(4) โทรศัพท์ บริการทางด้านโทรศัพท์ในพื้นที่อุทยานฯ มีน้อยมากโดยในหมู่บ้านที่อยู่ในเขตอุทยานฯ ไม่มีบ้านใดมีโทรศัพท์ เฉพาะแต่หน่วยงานบางหน่วยงานเท่านั้นที่มีโทรศัพท์ใช้ (ดูตารางที่ 3.6 และ 3.7)

(5) โรงเรียน สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย มีทั้งหมด 4 โรงเรียน (ดูตารางที่ 3.10) โดยให้บริการแก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านแม่วดอยปุย หมู่บ้านภูฝิงค์ หมู่บ้านป่าไม้ หมู่บ้านดอยสุเทพ หมู่บ้านขุนช่างเคี่ยน หมู่บ้านแม่สาใหม่ และหมู่บ้านใกล้เคียงอื่น ๆ

ตารางที่ 3.10 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ที่มีที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

ชื่อโรงเรียน	เขตบริการหลัก
1. โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1	หมู่บ้านแม่วดอยปุย
2. โรงเรียนสังวาลย์วิทยา	หมู่บ้านภูฝิงค์ หมู่บ้านดอยสุเทพ
3. โรงเรียนศรีเนห์รู	หมู่บ้านขุนช่างเคี่ยน
4. โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7	หมู่บ้านแม่สาใหม่

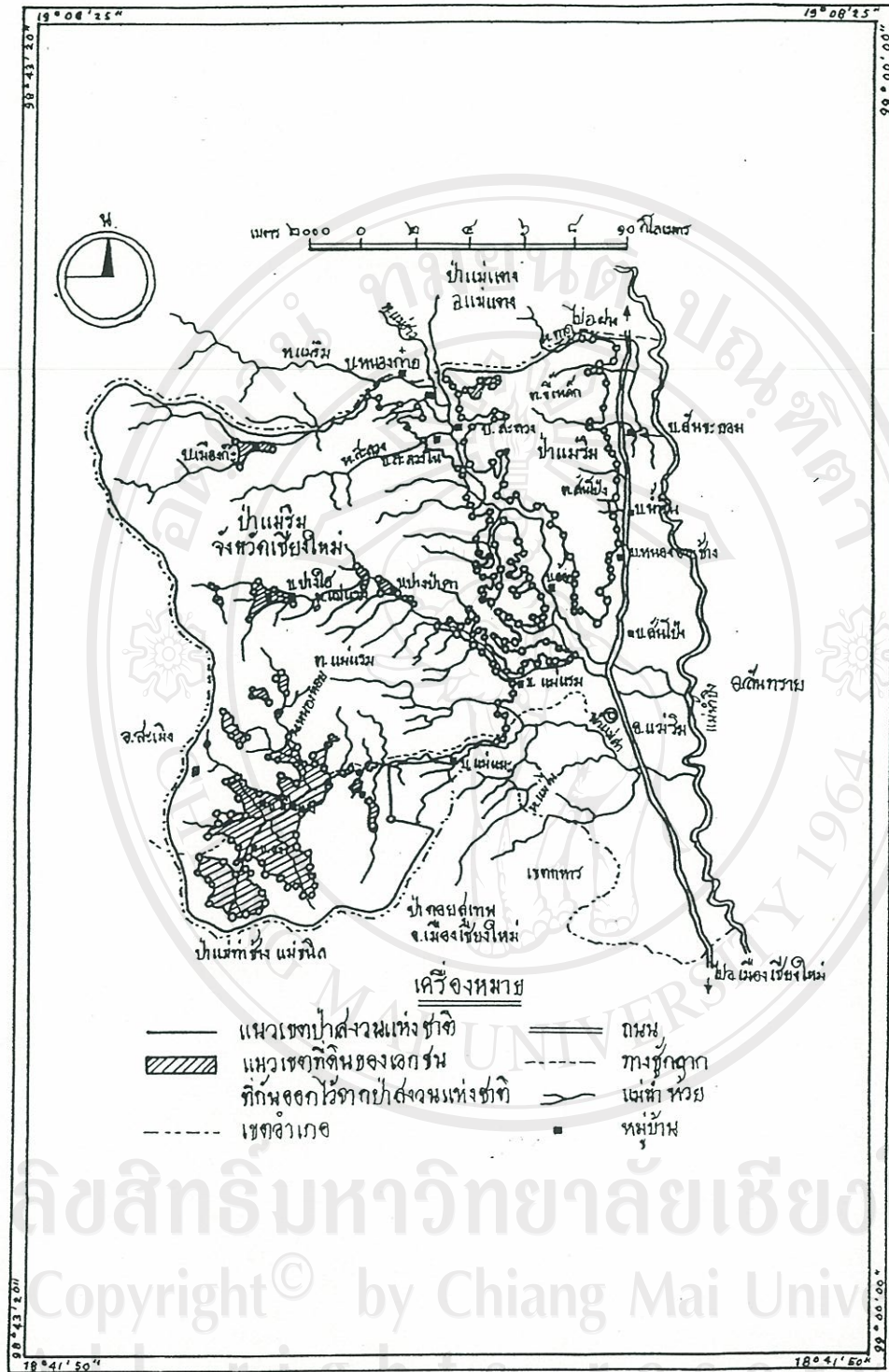
(6) สถานบริการทางสาธารณสุข การบริการทางสาธารณสุขประเภทต่าง ๆ เฉพาะหมู่บ้านในเขตอุทยานแห่งชาติ 10 แห่ง มีเพียง 4 หมู่บ้านที่ไม่มีสถานบริการดังกล่าว ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน (ดูตารางที่ 3.6) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีหมู่บ้านใกล้เคียงที่มีสถานบริการดังกล่าวอยู่แล้วหรือการเข้าถึงหมู่บ้านค่อนข้างลำบากมากและไกล

7. ประวัติการคุ้มครองพื้นที่ด้วยกฎหมาย

พื้นที่ป่าดอยสุเทพ-ปุยในบริเวณที่เป็นอุทยานแห่งชาติในปัจจุบันนี้แต่เดิมก่อนที่จะประกาศจัดตั้งให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้นทางรัฐบาลได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้ท้องที่ตำบลโป่งแยงและตำบลตอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพและตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ และตำบลหนองควายและตำบลบ้านปาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเขตหวงห้ามที่ดิน ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2478 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาตอนที่ 28 เล่มที่ 66 วันที่ 17 พฤษภาคม 2492 (แสดงขอบเขตในแผนที่ 3.3) ซึ่งเขตหวงห้ามที่ดินนี้ได้ถูกประกาศไว้เพื่อประโยชน์ในราชการของกรมป่าไม้โดยทางกรมป่าไม้ได้ใช้พื้นที่ดังกล่าวในการจัดตั้งสถานีวิจัยวนกรรมภาคเหนือเมื่อปี พ.ศ. 2489 เพื่อทดลองทางวิชาการเกี่ยวกับพันธุ์ไม้บนที่สูง อนึ่งการประกาศเขตหวงห้ามที่ดินดังกล่าวมิได้กำหนดพื้นที่ไว้ในพระราชกฤษฎีกาแต่จากการคำนวณอย่างคร่าว ๆ ในแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกาพบว่าพื้นที่ประมาณ 158 ตารางกิโลเมตร หรือ 98,750 ไร่*

ต่อมาเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2502 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการจัดพื้นที่ป่าดอยสุเทพ-ปุยให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ขณะดำเนินการอยู่นั้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ออกกฎกระทรวงฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2507) กำหนดให้ป่าแม่ริมในท้องที่ตำบลช้างเผือก ตำบลสันโป่ง ตำบลห้วยทราย ตำบลสะลวง ตำบลแม่แรม และตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มีพื้นที่ประมาณ 226.50 ตารางกิโลเมตรหรือ 141,562 ไร่ (แสดงขอบเขตในแผนที่ 3.4) โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 81 ตอนที่ 124 วันที่ 31 ธันวาคม 2507 และกฎกระทรวงฉบับที่ 25 (พ.ศ. 2507) กำหนดให้ป่าดอยสุเทพ ในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลตอนแก้ว ตำบลแม่แรมและตำบลแม่สา อำเภอแม่ริม ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพและตำบลแม่เหียะ

* คำนวณจาก 1 ตารางกิโลเมตร เท่ากับ 625 ไร่

อำเภอเมืองเชียงใหม่ และตำบลบ้านปางและตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มีพื้นที่ประมาณ 108,375 ไร่ (แสดงขอบเขตในแผนที่ 3.5) โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 81 ตอนที่ 121 วันที่ 31 ธันวาคม 2507

หลังจากที่ได้กำหนดให้ป่าบริเวณดอยสุเทพ-ปุยเป็นป่าสงวนแห่งชาติได้ไม่นานก็ได้มีผู้ยื่นเรื่องร้องขอเข้าทำประโยชน์ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยสุเทพหลายรายแต่คณะรัฐมนตรีในสมัยนั้นก็ได้มีมติกำหนดให้ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยสุเทพเป็นป่าสงวนแห่งชาติ(พิเศษ) เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2510 โดยกำหนดหลักการเพิ่มเติมซึ่งแตกต่างจากป่าสงวนแห่งชาติธรรมดาทั่วไป อีก 2 ประการคือ

1) ห้ามมิให้อนุญาตให้บุคคลเข้าอยู่อาศัย หรือทำประโยชน์ใด ๆ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยสุเทพ ยกเว้น

1.1 ผู้ที่อยู่อาศัยเดิม ให้อยู่ต่อไปจนชั่วชีวิตของผู้นั้นเท่านั้น

1.2 สำหรับผู้ที่ได้ปลูกพืชผลอาศัยอยู่เดิม ก็ผ่อนผันให้อยู่ต่อไปจนชั่วชีวิต

ทั้งนี้ให้มีเงื่อนไขประกอบการอนุญาตให้รัดกุม

1.3 สำหรับผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการใด ๆ เพื่อรับประโยชน์จากป่าสงวนแห่งชาติ เช่น การระเบิดหิน หรือขุดแร่ ก็ให้ประกอบกิจการนั้นต่อไปจนกว่าหมดอายุใบอนุญาต

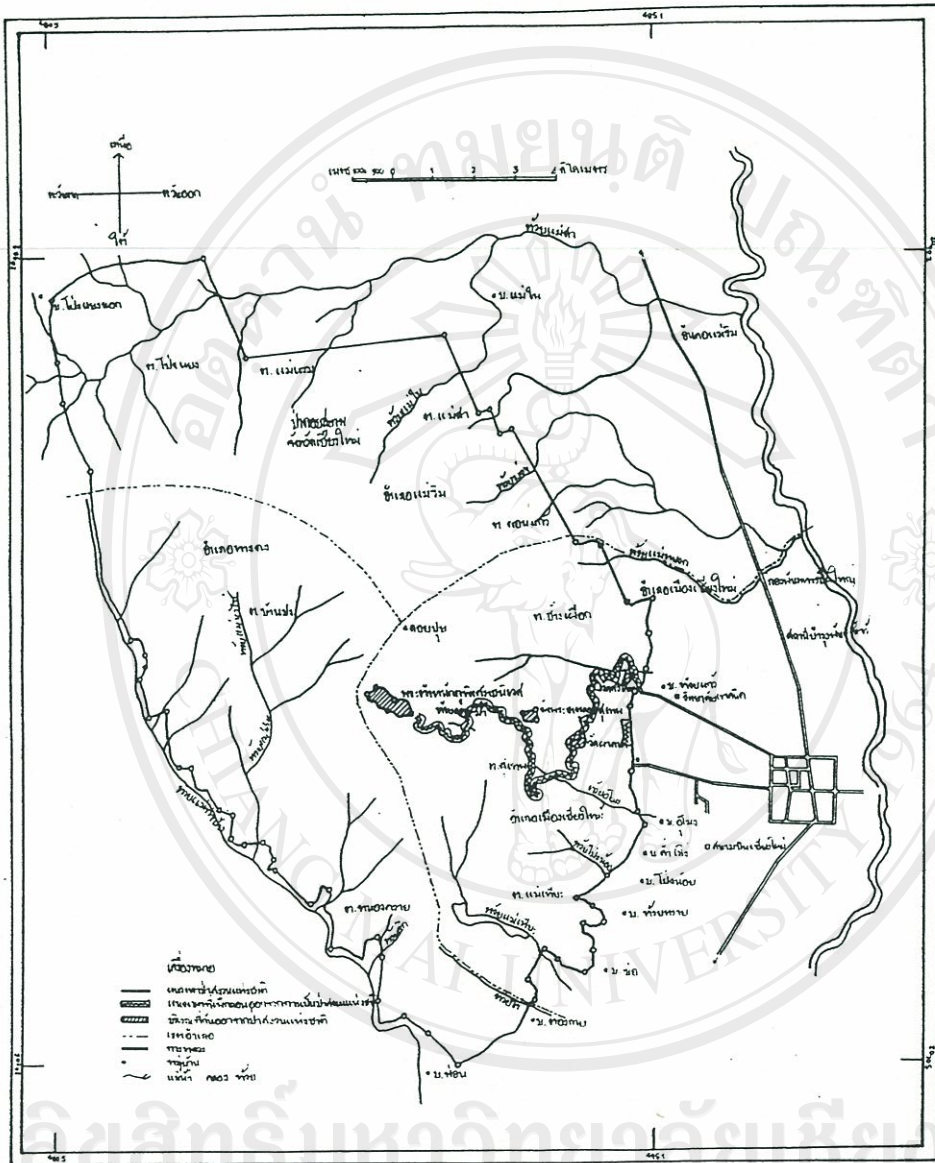
2) เพื่อการรักษาต้นน้ำลำธาร ปุชนิยสถาน และพระราชฐาน ตลอดจนธรรมชาติ และทัศนียภาพที่สวยงาม ให้กำหนดหลักการไว้เป็นกรณีพิเศษว่า บริเวณตอนใดกำหนดมิให้มีสิ่งปลูกสร้างหรือโครงการใดให้เป็นการแน่นอนไว้ด้วย (ปรีชาและคณะ, 2536)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 ในการจัดโครงการเร่งรัดจัดที่ดินให้ราษฎรที่ไม่มีที่ทำกินและบุกรุกเข้าไปทำกินในพื้นที่หวงห้ามของกระทรวงมหาดไทย ปรากฏว่ามีประชาชนยื่นคำร้องรวม 417 ราย โดย 140 รายเป็นราษฎรที่อาศัยอยู่ก่อนกำหนดให้ป่าดอยสุเทพเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ส่วนอีก 277 รายเป็นผู้บุกรุกเข้าไปหลังการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยสุเทพ ในเรื่องดังกล่าวนี้คณะอนุกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติขณะนั้นได้มีมติในวันที่ 9 มกราคม 2516 ให้ผู้บุกรุกที่

อาศัยอยู่ทั้งก่อนและหลังกำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมดซึ่งขัดกับมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2510 อย่างไรก็ตามขณะนั้นเกิดความผันผวนทางการเมืองจนได้มีคำสั่งของนายกรัฐมนตรี (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช) เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2518 ให้ผู้บุกรุกอยู่อาศัยทำกินต่อไปในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติได้โดยมิให้ขยายพื้นที่ ให้เจ้าหน้าที่ปล่อยราษฎรที่บุกรุกและถูกจับกุมขณะนั้นเสีย ด้วยคำสั่งดังกล่าวทำให้ราษฎรที่บุกรุกอาศัยทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยสุเทพเกิดความไม่เกรงกลัวกฎหมายต่างพากันตั้งตัวขยายพื้นที่บุกรุกกันมากขึ้น เจ้าหน้าที่ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเรียบร้อยเพราะเป็นช่วงเวลาที่มวลชนอยู่เหนือกฎหมาย

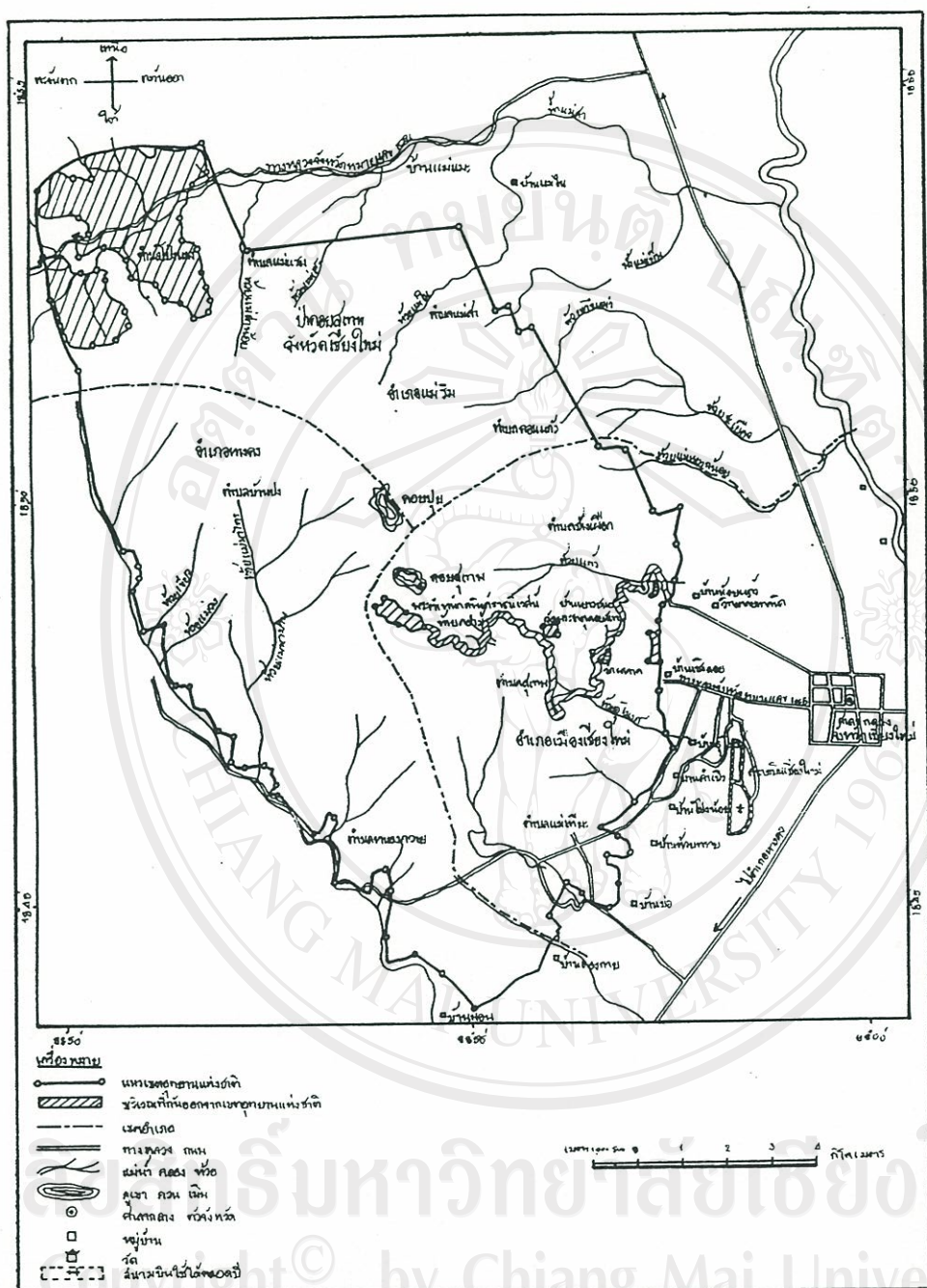
ในช่วงเวลาดังกล่าวข้างต้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังได้ออกกฎกระทรวง 2 ฉบับเพิกถอนพื้นที่บางส่วนออกจากป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยสุเทพ ได้แก่ กฎกระทรวงฉบับที่ 549 (พ.ศ. 2516) ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 90 ตอนที่ 89 วันที่ 24 กรกฎาคม 2516 โดยเพิกถอนพื้นที่ประมาณ 300 ไร่เพื่อขยายทางหลวงจังหวัดสายเชียงใหม่-หัวยั้ง-ดอยสุเทพ-พระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์ (แสดงขอบเขตในแผนที่ 3.6) และกฎกระทรวงฉบับที่ 755 (พ.ศ. 2518) ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 92 ตอนที่ 160 วันที่ 15 สิงหาคม 2518 โดยเพิกถอนพื้นที่ประมาณ 64 ไร่ เนื่องจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ประสงค์ที่จะใช้ที่ดินเพื่อการก่อสร้างบ้านพักข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย (แสดงขอบเขตในแผนที่ 3.7)

ปี พ.ศ. 2524 ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยสุเทพเปลี่ยนสภาพไปเป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชกฤษฎีกาซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 98 ตอนที่ 57 วันที่ 14 เมษายน 2524 โดยกำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยสุเทพ ในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลแม่แรม ตำบลแม่สา และตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านปางและตำบลหนองควาย อำเภอหางดง และตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพและตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่เป็นอุทยานแห่งชาติมีพื้นที่ประมาณ 162.50 ตารางกิโลเมตรหรือ 100,662,50 ไร่ (แสดงขอบเขตในแผนที่ 3.8) และในปี พ.ศ. 2525 ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาย้ายเขตอุทยานแห่งชาติป่าดอยสุเทพออกไปอีกประมาณ 100 ตารางกิโลเมตรหรือ 62,500 ไร่ ในท้องที่ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง และตำบลแม่แรม และตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (แสดงขอบเขตในแผนที่ 3.9) โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 99 ตอนที่ 137 วันที่ 26 กันยายน 2525 ทำให้ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 262.50 ตารางกิโลเมตรหรือ 163,162.50 ไร่

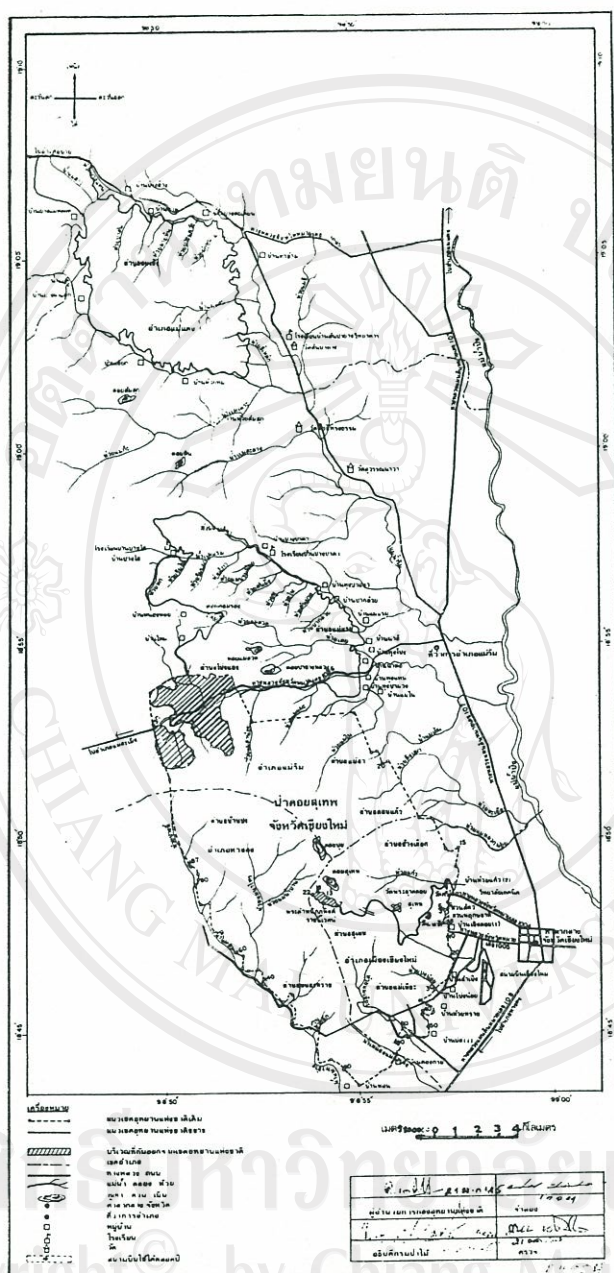
แผนที่ 3.7 แนวเขตเพิกถอนที่ดินเพื่อการก่อสร้างบ้านพักข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ออกจากการเป็นป่าสงวนแห่งชาติตามกฎกระทรวงฉบับที่ 755 ปี พ.ศ. 2518

ที่มา : คัดลอกและดัดแปลงบางส่วนจากแผนที่ท้ายกฎกระทรวงฉบับที่ 755 (พ.ศ. 2518) ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 92 ตอนที่ 160 ลงวันที่ 15 สิงหาคม 2518

แผนที่ 3.8 แนวเขตอุทยานแห่งชาติโดยสุเทพ-ปุ๋ย ตามพระราชกฤษฎีกา ปี พ.ศ. 2524

ที่มา : คัดลอกและดัดแปลงบางส่วนจากแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอุทยานแห่งชาติป่าดอยสุเทพ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 98 ตอนที่ 57 ลงวันที่ 14 เมษายน 2524

แผนที่ 3.9 แนวขยายเขตอุทยานแห่งชาติตอยสุเทพ-ปุย ตามพระราชกฤษฎีกา ปี พ.ศ. 2525

ที่มา : คัดลอกและดัดแปลงบางส่วนจากแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกาขยายเขตอุทยานแห่งชาติ
ป่าดอยสุเทพ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 99 ตอนที่ 137 ลงวันที่ 26
กันยายน 2525

จากการที่ป่าดอยสุเทพ-ปุยเป็นอุทยานแห่งชาติในปัจจุบันทำให้ต้องอยู่ในความควบคุม ดูแล และรักษาตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แต่กระนั้นพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2478 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ซึ่งถูกใช้ควบคุม ดูแลและรักษาพื้นที่ป่าดอยสุเทพมาก่อนนั้นก็ยังคงถูกใช้อยู่เช่นเดิม นอกจากนั้นอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยยังได้รับการคุ้มครองภายใต้ 1) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ตามมาตรา 11, 29, 48 และ 58 คือ ห้ามทำไม้หวงห้าม เก็บของป่าหวงห้าม แปรรูปไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต รวมทั้งห้ามแผ้วถางป่า 2) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 3) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 4) ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดบริเวณที่หวงห้ามตามมาตรา 9(2) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 97 ตอนที่ 93 วันที่ 17 มิถุนายน 2523 โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ "...ห้ามมิให้มีการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทรายในบริเวณที่เขารูปวงเขาและบริเวณทลรอบที่เขารูปวงเขา 40 เมตร หรือบริเวณแม่น้ำลำคลอง หรือที่ดินของรัฐอื่น ๆ ซึ่งมีได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเฉพาะบริเวณที่เป็นที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย 5) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2475 มาตรา 117 ซึ่งกำหนดหน้าที่กรรมการอำเภอจะต้องตรวจตราอย่าให้เสียและอย่าให้ผู้ใดทำให้เสียหายแก่หัวย คลอง และลำน้ำต่าง ๆ ซึ่งย่อมเป็นหน้าที่ของรัฐปกครองรักษา ถ้าจะต้องซ่อมแซมตกแต่งให้กรรมการอำเภอเรียกราษฎรช่วยกัน (คณะวนศาสตร์, 2533) และควรที่จะได้รับความคุ้มครองจากประมวลกฎหมายอาญา ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เช่น ความในมาตรา 228 ที่กล่าวในสาระสำคัญว่า "...ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการให้เกิดขัดข้องแก่การใช้น้ำซึ่งเป็นสาธารณูปโภคจนน่าจะเป็นอันตรายหรือเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น..." หรือความในมาตรา 237 ที่กล่าวในสาระสำคัญว่า "...ห้ามมิให้บุคคลใดเอาของที่มีพิษหรือมีสิ่งอื่นที่น่าจะเป็นอันตรายแก่สุขภาพใส่ลงในน้ำซึ่งอยู่ในบ่อ สระหรือที่ซึ่งน้ำใด ๆ และน้ำนั้นได้มีอยู่หรือจัดไว้เพื่อประชาชนบริโภค..." หรือความในมาตรา 375 และ 380 ที่กล่าวในสาระสำคัญว่า "...ห้ามมิให้บุคคลใดทำให้รางระบายน้ำ ร่องน้ำหรือท่อระบายของโสโครกอันเป็นสิ่งสาธารณะเกิดขัดข้องหรือไม่สะดวก และห้ามมิให้บุคคลใดทำให้เกิดปฏิกุลแก่น้ำในบ่อ สระหรือที่ซึ่งน้ำอันมิไว้สำหรับประชาชนใช้สอย..." เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่เป็นอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยในปัจจุบันนั้นมีกฎหมายหลายฉบับให้ความคุ้มครองพื้นที่นี้มา โดยตลอดตั้งแต่ก่อนได้รับการจัดตั้งให้เป็นอุทยานแห่งชาติแต่ดูเหมือนว่าการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายในพื้นที่นี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมิได้มีความเข้มงวดเท่าที่ควร จนก่อให้เกิดความขัดแย้งในด้านการใช้ที่ดินอยู่ทั่วไปและยังก่อให้เกิดปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินในบางพื้นที่อีกด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved